

Abstract

Background: The search for an optimal semantic analysis that effectively decoded culturally and communicatively relevant information led to the evolution of views on reference in ethnolinguistics. As a result, the semantic theory has change too. The shift of emphasis on the reference in the speech opened the prospect of a study of the collective worldview of linguistic societies of different ages. Artistic text, as a special type of sign, makes reference to non-linguistic practice of linguistic community, as well as – refers to one of possible worlds. The reference in the artistic text is specific It is opposed to a mimetic reference in natural communication and is called simulated reference, hanging reference or pseudo-reference. The referent of artistic text is called a fictional world, a possible world, or a secondary reality. The degree of artistic text's irreality correlates with the degree of creative use of language. Verification of verbalized information in the artistic text is carried out on reference to common background knowledge. That is why the reference of artistic text is cognitive. It means that the artistic text has a double reference: 1) to the real world; 2) to the fictional world as its creative rethinking.

Purpose: Our purpose is to outline the features of the reference are in the art text from the ethnolinguistic point of view.

Results: The artistic text is interesting object in ethnolinguistics studies for several reasons: 1) it is created by the linguistic personality, which is the competent bearer of culture; 2) it is addressed to a wide range of readers who can decrypt messages because they have a partly shared cognitive base with the author; 3) becoming an object of publicity, it forms the public consciousness, acts as a source of a priori knowledge (preceding individual experience). The texts of a realistic style reflect the stereotypical image of the world as much as possible. Consequently, this material can be used to reconstruct the linguistic and conceptual picture of the world of different cultures. Through the creation of possible worlds and the application of various tactics of speech influence implements the utilitarian function of literature and is embodied communicative goals of the author. Therefore, within the limits of ethnolinguistic research it is expedient to carry out an analysis of the verbalization of both conventional and occasional meanings.

Discussion: The communicative direction of ethnolinguistics is new and promising. After all, artistic communication is just one of the spheres of the interaction of language, society and culture in the semiosis process. A request for an understanding of the categories of conventionality and stereotyping in the verbal communication has long existed in the modern world. It is no coincidence that these issues were first raised in the context of linguistic studies of political and media discourses.

Keywords: communicative ethnolinguistics, reference, interpretive semantics, conventionality, prototype, stereotype.

Vitae

Vira Burak is a post-graduate student of the General Linguistics Department of Ivan Franko National University of Lviv. The sphere of her scientific interests include communicative ethnolinguistics, cultural aspects of linguistic pragmatics, cultural semantics, the theory of discourse, artistic communication.

Correspondence: vira.burak@ukr.net

Тетяна Вільчинська

УДК 8'1751

**КОДИ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСАХ МОВНОЇ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ ДІЙНОСТІ
В ПОЕМІ В. СТУСА "ПОТОКИ"**

Статтю присвячено аналізу особливостей реалізації культурних кодів у процесах мовної об'єктивації дійсності в ранній творчості В. Стуса. Матеріалом послужила його поема "Потоки" – твір про екзистенційну драму особистості. Під час дослідження схарактеризовано контексти, затрунтовані на антропоморфному, біоморфному, природному, предметному і духовному культурних кодах. Установлено, що мовна репрезентація всіх кодів у досліджуваному тексті В. Стуса має виразне етноцентричне спрямування.

Ключові слова: код культури, типологія кодів, лінгвокультура, етносвідомість, символізація, поетичний текст.

Наукову парадигму сучасного мовознавства визначає активне дослідження багатоаспектних і різноманітних зв'язків між мовою і культурою народу. Розуміння мови як дзеркала народної культури, народної психології і філософії спирається на міцний фундамент різних концепцій і підходів, спільною рисою яких є прагнення проникнути в ієрархію культурних цінностей за допомогою аналізу мовних чинників. Очевидно, саме із цією метою в лінгвістичній парадигмі свого часу було запропоновано термін "код культури" або "культурний код", що набував поширення завдяки працям Ю. Лотмана, В. Красних, Д. Гудкова, Л. Ковшової, М. Піменової, В. Телії, в україністиці – Ф. Бацевича, О. Пальчевської, Л. Савченко, О. Селіванової, О. Снитко, І. Чибор та ін.

В. Красних тлумачить код культури як "сітку", яку та "накидає" на світ, членує, категоризує, структурує та оцінює його (Красных 232). В україністиці привертає увагу дефініція Ф. Бацевича, який акцентує увагу саме

на тому, що код культури – це “сукупність знаків (символів) та їхніх комбінацій, котрі наявні в будь-якому предметі культури певної національної лінгвокультурної спільноти” (Batsevych 74).

Сьогодні дослідження особливостей мовомислення конкретних етносів все частіше базуються на матеріалі художніх текстів, створених розкутою свідомістю митців, які відбивають дійсність крізь призму етнічних та індивідуальних уподобань. Зазвичай це твори відомих у національній культурі письменників, які конотують інформацію про моральні цінності й еталони та пов’язані з ними базові опозиції культури, що часто тлумачаться як конкретні символізації однієї головної опозиції – протиставлення позитивного та негативного щодо колективу і людини (Slukhay, Snytko, Vilchynska 82). Відтак, як засвідчує мовний матеріал, коди культури разом із базовими бінарними опозиціями утворюють систему когнітивних структур, які й сьогодні активно реалізуються у процесах пізнання та розуміння світу.

Метою дослідження є виявити особливості мовної об’єктивації кодів культури в поетичному тексті відомого українського поета-шістдесятника Василя Стуса, якому в 2018 р. виповнилося б 80 років.

Матеріалом послужив поетичний текст, за визначенням І. Дзюби, невеличка поемка “Потоки” (1968 р.) (Stus 14). Твір цікавий у тому плані, що в зародку містить ті мотиви, які пізніше означають екзистенційну драму особистості в “Палімпсестах” – найвідомішій книжці В. Стуса, а саме: самота, розп’ятість, жертвність, прочуття власної долі і под. Поема “Потоки” належить до раннього періоду творчості поета та входить до збірки “Зимові дерева” (1970), яка, на відміну від пізніших і більш відомих його збірок, як-от “Час творчості” і “Палімпсести”, залишається маловивченою, хоча від часу своєї появи продовжує вражати неординарністю.

Василь Стус – поет високої і трагічної долі. У контексті шістдесятництва художній світ митця, за словами Г. Віват, вражає багатогранністю поетичних форм, химерністю асоціацій, поліфонією моральних та естетичних оцінок, авторською ерудицією... (Vivat 5). Тож митець, який по праву міг би стати окрасою будь-якої найрозвиненішої із світових літератур, ще продовжує повертатися до свого народу, претендуючи на важливе місце в національній культурі. З огляду на це тема, присвячена дослідженню особливостей мовної реалізації етнокультурних кодів на матеріалі художніх текстів, зокрема Стусових, є актуальною.

Зауважимо, що коди культури є універсальними за своєю природою, проте їх вияв, питома вага кожного з них у певній культурі завжди національно детерміновані й зумовлені нею.

Хоча концепція кодів культури характеризується різноманітністю підходів до їх виокремлення, дефінування, проте відомі типології мають багато спільного. Більшість науковців за основу приймають класифікацію В. Красних, яка виділяє такі культурні коди, як: соматичний (або тілесний) – корелює із символічною функцією частин тіла; просторовий – виявляється через позначення місця людини в просторі; часовий – визначає локалізацію людини на часовій осі; предметний – пов’язаний із предметами зовнішнього світу; біоморфний – корелює із символічними образами рослин і тварин, духовний – співвідноситься з культурними цінностями (Krasnykh 233).

Водночас відомо багато інших типологій культурних кодів. Дотримуючись в основному тематичного принципу, науковці, проте, виділяють різну їх кількість, причому частіше пропонують виокремлювати більше кодів культури, ніж запропонувала В. Красних. В українстиці увагу привертає класифікація Л. Савченко, в якій та розмежовує субстанціональну і концептуальну групу кодів культури. До першої зараховує антропний, соматичний, зооморфний, фітоморфний, предметний і природний (Savchenko 94–125); до другої – спатіальний, або просторовий, темпоральний, або часовий, геометричний, колоративний, квантитативний, моторіальний, або той, що пов’язаний із рухом, каузативний, аксіологічний і кваліфікативний, або якісний (Savchenko 125–147).

Указана класифікація ходів культури, на думку І. Чибор, на сьогодні є найширшою (Chybor 43). Проте апробована вона була на фразеологічному матеріалі, що, на наш погляд, визначає її специфіку.

Зауважимо, що нерідко мовознавці критикують виокремлення великої кількості кодів, вважаючи, що різноманітність залежить від особливостей їхньої реалізації. Очевидно, подібної думки дотримується і Ф. Бацевич, який акцентує увагу на чотирьох кодах – біоморфному, духовному, предметному і соматичному (Batsevych 74).

У статті, вслід за І. Чибор, під кодом культури розуміємо “сукупність знаків матеріального і духовного світу та закріплені за ними вторинні, зумовлені культурою значення, які відображають, передають і зберігають важливу для культури інформацію” (Chybor 36). Щодо типології культурних кодів, то пропонуємо власну класифікацію, яка включає: антропоморфний код – співвідноситься з образом людини і частин її тіла та включає соматичний та антропний коди; біоморфний, складниками якого є зооморфний і фітоморфний; природний, що об’єднує код першоелементів буття, або стихійний, та космогонічний, або астральний; предметний і духовний у двох різновидах – власне духовний, репрезентований сукупністю моральних норм і цінностей, та міфологічно-релігійний, пов’язаний з образами Бога і чорта, пекла і раю тощо.

Дослідження проблеми інтерпретації культурної інформації у невеликому за обсягом поетичному тексті В. Стуса засвідчило обізнаність автора з традиційною українською народною культурою, з міфологічним світоглядом українців, чим значною мірою пояснюється міфологічне підґрунтя більшості опоетизованих образів.

Розглянемо детальніше особливості вербалізації визначених вище кодів культури в поетиконі В. Стуса. Вважається, що найдавнішим із-поміж інших є соматичний код (Slukhay, Snytko, Vilchynska 85). Людина розпочала концептуалізацію дійсності з розуміння самої себе, екстраполюючи знання про себе на світ, що її оточує. У межах антропоморфного соматичний код презентований насамперед лексемою *рука (правиця)*, що

здебільшого об'єктивується в складі тропеїчних одиниць. Пор.: *...десь є там стіл, де матірня рука / осліплім болем тихо сновигає...* (Stus 64); *Мовчазна простоїть / при узолів'ї приви́дом скорботним / і на чоло гарячу покладе / натруджену правицю...* (66) та... *німа рука / пограбілх тополь у надвечір'ї* (63). У перших двох контекстах символічний образ руки конотує значення “магічний знак материнської любові, символ сакральної сили” (Zhaivoronok 511), в останньому – демонструє процеси олоднення природи, властиві міфологічному світогляду українців.

До поширених етнокультурних образів як і в українській традиції, так і в поезії В. Стуса, належить серце як уособлення життя, почуттів (болю, вразливості) (Zhaivoronok 536). Напр.: *А дякував за те..., / що серце билося* (62); *Всі прогріхи минулих душ, / напевне ще від неоліту, / ввійшли у серце, оповите / гріховністю* (69); *Долоні квітли, / пелюстками серця* (65).

Давня символічна природа очей у поетичному тексті реалізується в уявленнях про їхню всевидючість: *За цілу ніч / склепить несила очі* (66). Автор вдячний матері за можливість бачити, чути, жити: *А дякував за те, що народився, / що маю очі – бачити, що слух / епохою дарований...* (69). Тісно пов'язане з людиною і поняття сліз, що виражає її внутрішній стан, почуття (Копоненко 175), а у В. Стуса асоціюється також зі спогадами: *Так само пахли соняшники пізні... / І сльози – так* (65). Рідше маніфестантами соматичного коду виступають лексеми *кінцівки, жили, долоні, шия* та деякі інші.

Щодо антропного етнокультурного коду як складника антропоморфного, то його репрезентантами в досліджуваному тексті є назви осіб за родинними стосунками, передусім *мати* як символ самовідданої, жертвовної любові, та ін.: *Ти – Мати (амфора твоєї твоєї гіркоти) – / далекий син...* (64); *А за стіною плач дитини, а хтось регоче за стіною* (66); родом діяльності: *... і вистигне трава / його трудним риданням хлібороба* (64) (об'єктивує споконвічне заняття українців); статтю: *Наївний хлопче! Вікове страждання – / такий пекельний німб...* (67); найменування ворогів: *Коли ножа у спину / стромляє супротивник* (68); *І в кожному готує ката...* (69) (конотують страх, біль, тривогу, неспокій) або збірні назви на зразок *лицарство, людство*: *...і людство душиться...* (70). І сам ліричний герой, *немов спудей, що... / граматику на мандри поміняв* (67). Інтимізації образів слугують численні тропеїчні одиниці, в яких здебільшого експікуються вказані номінації, як-от: *Ти мати Тінь. І обернувшись тінню / самонародження, ввійшла у тінь...* (65) (метаморфоза) або *...мовчазна простоїть [мати] / при узолів'ї приви́дом скорботним* (66) (порівняння).

Біоморфний код, представлений зооморфним і фітоморфним, також яскраво виражається в контексті Стусового твору. Зооморфний код пов'язаний із живими істотами, що оточують людину, фітоморфний – із рослинним світом. Використовуючи відповідні лексеми на їх позначення, автор, безперечно, спирається на їхні символічні функції у мовній картині світу українців. Щодо номенів тварин, то частіше подібні назви об'єктивуються в порівняннях у позиції об'єкта зіставлення, завдяки чому митець творить неперевершені поетичні образи. Так, спомини в нього, як червоні півні: *Палахкотіли / в нас спомини, немов півні червоні* (64) (червоний півень асоціюється з пожежею (Zhaivoronok 452)). Амбівалентну природу символічного образу собаки демонструють такі контексти: *Дороги валували, як собаки...* (67) і *Відбігло серце, / мов спаленої хати відбігають / пси найвірніші* (67) (за В. Кононенком, у першому випадку компонентами символічного значення є “небезпека”, “нестриманість”, “злість”, у другому – “вірність”, “відданість” (Копоненко 156). Звідси, очевидно, і *ричання шиб та ринв* (с. 66).

З орнітологічних назв у Стусовому тексті експікуються *зигзиця* і *чайка* що уособлюють знедолену матір, характеристики яких здебільшого позитивні (конотують значення “смуток”, “жаль”, “тривога”, “розлука”, “надія”): *Ти все ж така [мати]. Ні смута, ні літа / не старіють тебе.../ ще – чайка однокрила, ще – зигзиця...* (63). Поетизується в досліджуваному тексті й узагальнений образ птави, що символізує політ, натхнення, як-от у гіперболі: *Сто птиць летючих / над літеплом ставка* (67).

Цілком умотивованими з огляду на їхню етнокультурну природу постають образи бджіл та лапатих джмелів, номіновані відповідними лексемами, що в поезії автора корелюють зі спогадами про дитинство (*Сто сонць роїлось, / як джмелів лапатих* (65)).

Важливим етнокультурним значенням у міфопоезії характеризуються не лише образи тварин, птахів, комах, а й частин їхнього тіла, що нерідко існують окремо, зокрема крило (крила). Подібний образ часто використовує і В. Стус. Крилами в нього наділені *тінь, ніч, день*: *І день проворний, / заледве крила розпросторить, / вже видається тягарем* (69–70). Символічно звучать і рядки: *...як два крила / ... і плач, і регіт за стіною...* (66).

Звертається поет і до образу звіра, по-авторськи інтерпретуючи його: *Не всемогутній, / а всепокірний перед диким звіром, / ім'я якому – Правда і Любов* (68).

Послідовний митець також у виборі рослинних образів. Невипадковими в контексті аналізованого твору є назви рослин, що уособлюють українство, на зразок: *верба, калина, тополя, соняшник, сосна* та ін. Напр.: *Верби ридма / благочестиво гнулися до ставу* (66); *Калина / біліла так і бігла так од плоту* (67); *Так само пахли соняшники пізні* (65). Здебільшого опоетизовані образи змальовуються як живі істоти, засвідчуючи особливості давнього анімістичного світогляду. Репрезентантами рослинного коду в поемі “Потоки” є також номени плодів, як-от *горіх, шишка, яблуко*, напр.: *...червоні яблука (їх звали циганками) / Чого мені червоні дарували / в дитинстві завжди? Щоб я відчував, / чим пахне і земля, і людська кров?* (65) (корелюють зі спогадами про дитячі роки); номінації на кшталт *окоренок, недоросток* та деякі інші.

До рослин-тотемів, з якими пов'язані ідеї смерті, загибелі, забуття, небуття, належить трава (Копonenko 125–126). Подібну семантику образ трави об'єктивує в контексті: *...далекий син на роздоріжжі горнім / паде в траву, і вистигне трава* (64).

Код першоелементів буття, або стихійний, зазвичай пов'язаний з архетипними символами, які супроводжували людину споконвіку та лягли в основу міфології, релігії, мистецтва, філософії, – це вогонь, вода, повітря, земля, рідше вітер як амбівалентна й одухотворена стихія, дощ, сніг. Саме функціональне домінування першостихій вогню й води в космічному просторі, що зумовило їхнє глибоке осмислення в міфопоетичній традиції, визначає і їхнє поширення в контексті творів В. Стуса, де уявлення про них або експлікуються, або імплікуються. Пор.: *Пам'ятай. / Палахкотів намет. Палахкотіли / в нас спомини... / а кедрові шишки ...чаділи на вогні* (64) і *Верби /...гнулися до ставу* (66) (об'єктивується інформація про нищівну силу вогню та ставок як атрибут українського пейзажу). Асоціативний ряд реалій, пов'язаних із вогнем, розширюють уявлення про процеси горіння та їхні результати. У творі *палахкотять спомини, горять сосни чорнясто-жовтим мерехтом, запалюється тінь* та ін.: *Земна півкуля брижилась од жару* (64). Як наслідок опоетизовані образи набувають узагальнено глибокого змісту: *Вікове страждання – / такий пекельний німб, що душі палить* (67).

Усім своїм твором автор складає гімн рідній землі (пор. з архетипним образом землі-матері), про яку ніколи і ніде не забуває: *Щоб я відчував, / чим пахне земля...* (65).

Нерідко в Стусовій поемі трапляються такі назви стихій, як *дощ, сніг, вітер*. Так, безпросвітний дощ навіює смуток, тугу, внутрішній неспокій (*Від рання дощ. Від сну, від ночі, / від узголів'я – дощ і дощ. / Ричання шиб і рив* (66)); сніг конотує відчуття холоду, віщуючи щось несподіване, загрозливе (*...холоне світ, / і нам долоні юні снігом студить* (63)).

Ретрансляторами астрального коду в досліджуваних текстах, як і в етнокультурі українців, виступають передусім лексеми *небо, зоря, сонце*. За народними уявленнями, небо часто корелює із землею. Проте якщо в етнотрадиції вони здебільшого протиставляються як високе, чисте, вічне і низьке, суєтне, швидкоплинне, то В. Стус, навпаки, стверджує їхню дружбу, хоч із гірким присмаком: *Чи дружба сфер – і неба, і землі – / зоветься лихоліттям, я не знаю* (63). Сакралізацію образів зорі і неба демонструє контекст: *І зорі в фіолетовому небі? / Це ти казав: це колір божевілля / і судної доби* (64). Виступаючи у складі різних тропеїчних одиниць, астроніми реалізують уявлення про персоніфіковані образи небесних світил, як-от сонце, що уособлює щастя, світло: *Сто сонць у очі йшло* (67). Із сонцем тут пов'язуються піднесений настрій, позитивні емоції.

Чимало Стусових текстів засвідчує мовну об'єктивацію предметного коду, який безпосередньо пов'язаний із соціальними відносинами, тому помітно впливає на духовний. Автор виводить трагічний образ спаленої хати, що символізує не просто домівку, а знедолений рідний край (*...мов спаленої хати відбігають / пси найвірніші* (67)); обрядового предмета самобранки як втілення надії (*...і день стелився, ніби самобранка: / коли благословлялося на світ / мені малому* (67)); сакрального предмета дзвони як артефакту матеріальної культури, що з'явився з прийняттям християнства (*Тугі котились дзвони, / як морелі* (67)).

Ліричний герой асоціює себе з корабликом (*А ти білів... / корабликом, загуленим між хвиль* (67)), а матір – із дзеркалом (*Німа, як люстро – / колісь відбився в нім твій вид миттєвий* (63)). Зауважимо, що образ дзеркала (свічада, люстра) належить до полісемантичних як у міфопоетичній традиції, так і в поезії В. Стуса, де виступає медіатором між світами, мірилом правди, уособленням містичної сили, символом пам'яті тощо. На його знакову природу у творах митця звертали увагу Н. Буряник, Г. Віват, І. Дзюба, Б. Рубчак та ін.

Знаходимо в поемі й суто авторські порівняння із читанкою: *І читанкою, / пам'ятною досі, / шахтарське тепле селище було* (65) (експлікуються уявлення про малу батьківщину, що навчала поета життя).

Загалом дослідження показало, що всі предметні образи у творчості В. Стуса є не випадковими. Автор здебільшого використовує назви предметів, які внаслідок їх поширення в українській етнокультурі часто філософськи переосмислювалися, фразеологізувалися, як-от: *І мить навіщо / скрадлива: вганяє у дитинство, / неначе цвях у дошку гробову?* (65) або *Коли ножа у спину / стромляє супротивник* (68).

Нарешті, щодо духовного коду, окресленого нами в двох різновидах – власне духовному, що презентує моральні цінності, і міфологічно-релігійному, пов'язаному з відповідними образами, то саме він найбільшою мірою демонструє об'єктивацію бінарних опозицій у поезії В. Стуса. За словами В. Красних, на духовний код насправді “працюють всі інші” (Krasnykh 208). Він виражається через різні антиномії на зразок ясний – темний, напр.: *Заборони темну грань / переступити безборонно* (66) і *О Господи! Так ясно починалось* (67).

У статті акцентуємо увагу передусім на таких лексичних маніфестантах цього коду, як *гріх* і *душа*, що презентують два ключові образи в досліджуваному творі. Для автора, як і для народу, гріх уособлює і порушення Божих заповідей, і так званий первородний гріх, і недотримання моральних настанов, а також будь-яку провину, непорядний вчинок тощо (Zhaivoronok 157). У мові семантику гріха увиразнюють численні епітети. Пор.: *Великий гріх на серці я ношу* (63); *Ми від народження берем / правічний гріх* (69); *...а заборони переступити безборонно – / то понадмірний, смертний гріх* (66); *Старі гріхи епоха душить* (70).

Знаковим у досліджуваному тексті виступає сакральний образ душі, що давно вже усвідомлюється як відокремлена від тіла, здатна на самостійне існування, символ уособленої духовності, містичної сили, безсмертя, вічності і под. (Копonenko 195–197). Автор зауважує, що *...на душу беремо правічний гріх* (69); що *Від народжень / нам кожному душа болить* (69); що *хоч нова доба гряде – / в ній мезозою темні душі* (70).

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ, ДИСКУРСОЛОГІЇ, КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

До ретрансляторів власне духовного коду належить також чимало назв моральних цінностей, як-от *чесність, правда, любов*, і антицінностей на зразок *ненависті* чи *помсти*. Пор.: – *Так ти з любов'ю бився?* (68) і *І в кожному готує ката, / так, ніби помста – це мета* (69).

Проте помітно більше мовних об'єктивацій демонструє міфологічно-релігійний код. Зокрема, йдеться про ті, що пов'язані з християнським Богом як втіленням справедливості, надії і чортом – уособленням зла: *О Господу! Так ясно починалось!* (67) і *Колись лухий тебе попував, / узяв за друга, мов наймив* (70); пеклом і раєм (Едемом): *окраї землі – тамтого світу в пекло провисання – / призналися відверто до душі* (63) та *...і людство душиться, в Едем / даремно прагнучи...* (70); життям і смертю: *Бо за смерть – життя / стає на цьому світі* (68). Зауважимо, що в аналізованому творі досить багато місця відводиться темі життя і смерті. Пор.: *чесність смерти – то жива чеснота* (66); *світ білий – заборонений* (68); *Умерти, ... / не ображаючи життя* (67–68). У поемі також експікуються сакральні образи *райських днів, благословенного білого світу, благочестивих верб* та под. Загалом реалізація духовного коду в поезії В. Стуса дає змогу простежити як різноаспектні вияви міфологічного світогляду українців, так і особливості індивідуально-авторського світобачення митця.

Проведений аналіз засвідчив, що розглянуті культурні коди заґрунтовані на етнічних уявленнях про людину і частини її тіла, тварин і рослин, явища природи, небесні світила, предмети, духовні цінності, тобто, що саме світоглядні пріоритети українців є важливим джерелом культурної інтерпретації явищ дійсності та їх відображення в мові. В. Стус показав себе глибоким знавцем українських етнотрадицій та неперевершеним майстром художнього слова. Установлено, що мовна репрезентація усіх кодів у Стусовій поемі “Потоки” має виразне етноцентричне спрямування.

Дослідження поетичної мови письменників з урахуванням специфіки культурних кодів як маніфестантів української колективної свідомості, спрямовані на вивчення глибин етнічного світогляду, закарбованого у структурі лінгвістичних одиниць, є перспективними в плані студіювання мови художніх текстів.

References

- Batsevych, Floriy. *Slovnnyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsiyi (Dictionary of intercultural communication terms)*. Kyiv: Dovira, 2007. Print.
- Vivat, Hanna. *Semantyka khudozhnikh symboliv u poetychnomu prostori Vasylya Stusa (Semantics of artistic symbols in the poetic space of Vasyl Stus)*. Odesa: FOP Bondarenko N. O., 2014. Print.
- Zhaivoronok, Vitaliy. *Znaky ukrayinskoyi etnokultury: slovnyk-dovidnyk (Signs of the Ukrainian ethnoculture: dictionary and handbook)*. Kyiv: Dovira, 2006. Print.
- Kononenko, Vitaliy. *Kontsepty ukrayinskoho dyskursu (Concepts of Ukrainian discourse)*. Ivano-Frankivsk: Plai, 1996. Print.
- Krasnykh, Viktoriya. *Etnopsikholingvistika i lingvokulturologiya (Ethnopsycholinguistics and linguoculturology)*. Moskow: Gnozis, 2002. Print.
- Savchenko, Lyubov. *Fenomen etnokodiv dukhovnoyi kultury u frazeolohiyi ukrayinskoyi movy: etymolohichnyy ta etnolinhvistychnyy aspekty (The phenomenon of non-material culture ethnocodes in Ukrainian phraseological units: etymological and ethnolinguistic aspects)*. Simferopol: Dolya, 2013. Print.
- Slukhay, Natalya, Olena Snytko, and Tetyana Vilchynska. *Kognitohiya ta kontseptolohiya v lnhvistychnomu vysvitleni (Cognitology and Conceptology in the Light of Linguistics)*. Kyiv: Kyivskyy universytet, 2011. Print.
- Chybor, Iryna. *Slovyanska mifolohiya v ukrayinskyi frazeolohiyi (Slavic mythology in Ukrainian phraseological units)*. Kyiv: Vydavets Oleh Filyuk, 2016. Print.

List of Sources

Stus, Vasyl. *Palimpsest: Vybrane (Palimpsest: Selected poetry)*. Kyiv: Fakt, 2006. Print.

Надійшла до редакції 24 березня 2018 року.

CULTURAL CODES IN LINGUAL OBJECTIFICATION PROCESSES IN POEM “FLOWS” BY VASYL STUS

Tetyana Vilchynska

Department of General Linguistics and Slavic Languages, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Abstract

Background: The article analyzes peculiarities of cultural codes realization in lingual objectification processes of Vasyl Stus's early poetry. To begin with, the actuality of theme is entailed by the scientific interest to various and multidimensional connections between language and national culture. Nowadays, these investigations often are based on fiction texts which are results of artists' creative minds who reflect the reality through the scope of ethnical and individual taste. Secondly, the research is topical, since it examines the poetic heritage of Vasyl Stus who has become a prominent representative of his era. His poem “Flows” is an object for analysis in this article. The poem is an artistic expression of existential drama of an individual. It outlines those motives which have reached their climax in the most famous Stus's book “Palimpsests”. However, the poem “Flows” is still recondit.

Purpose. The purpose of the article is to reveal peculiarities of lingual objectification of cultural codes in poetic text by the famous Ukrainian poet-Sixtier Vasyl Stus.

Results: The research characterizes context of anthropomorphic, biomorphic, natural, substantial, and spiritual cultural codes. Their lingual objectification in Vasyl Stus's poetry demonstrates that these codes are based on folk notions about humans, their body parts, animals, plants, natural phenomena, celestial bodies, household objects, and spiritual values (religion and mythology). The conducted analysis proves that Ukrainian worldview is an important source of cultural interpretation of reality and its lingual reflection. Vasyl Stus deeply knows Ukrainian ethnocultural traditions and has a great command in their artistic expression.

Discussion: The study shows that lingual representation of different codes in Vasyl Stus's poem "Flows" has a vivid ethnocentric accent. Analysis of the poetic text with regard to cultural codes as carriers of Ukrainian collective consciousness provides a basis for the cognitive analysis methodology. It serves for profound investigating of ethnoconsciousness which is encoded in the structure of language units. This kind of fiction texts analysis is highly promising.

Keywords: cultural code, code typology, linguoculture, ethnoconsciousness, symbolization, poetic text.

Vitae

Tetyana Vilchynska is Doctor of Philology, Professor, Dean of Faculty of Philology and Journalism, Professor of Department of General Linguistics and Slavic Languages in Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Her research interests include cognitive linguistics, linguoculturology, and text linguistics.

Correspondence: tetyana_v@ukr.net

Юлія Гришко

УДК 81'38'42

A NEW APPROACH TO THE TYPOLOGY OF NONCE WORDS (ON THE BASE OF UKRAINIAN POETICAL DISCOURSE)

Виділено основні аспекти сучасних досліджень у галузі okazіоналістики. Проаналізовано класифікації okazіоналізмів, які пропонують Н. Бабенко, О. Ликов, О. Стишов, Л. Павленко, В. Ізотов. Укладено розширену класифікацію фонетичних okazіоналізмів, яка є суттєвим доповненням до загальної класифікації. Схарактеризовано кожний тип індивідуально-авторських одиниць на прикладах вокально-консонантних новотворів українських поетів М. Семенка, Г. Шкурупія, Б.-І. Антонича, Ю. Шпола, В. Неборака, Ю. Андруховича, О. Ірванця, І. Римарука, Ю. Позаяка, С. Жадана та ін.

Ключові слова: okazіоналізм, фонетичний okazіоналізм, класифікація фонетичних okazіоналізмів, критерій okazіональності, український поетичний дискурс.

The linguistics of the last decades is characterized by an activation of researches in the fields of neology, neography and nonce word studies. In connection with this, there is an urgent need to establish a terminological and conceptual apparatus, devoid of any ambiguity of interpretation, as well as the development of clear definition of the category "occasionality". On the basis of the review of modern linguistic studies devoted to the processes of the individually author's nomination, scientific works can be grouped in accordance with the aspects of the solved problems:

1) the substantiation of the term "nonce word" ("occasionalism"), the differentiation between the terms "nonce word", "neologism", "potential word" (scientific articles by O. Turchak, Zh. Koloiz, V. Hladka, K. Nykytchenko, O. Kosovych, N. Belova, V. Zerula);

2) functioning of occasionalisms in political, advertising texts and mass-media (works by N. Yemchura, T. Krutko, L. Kravchuk, Yu. Kaluzhynska, L. Diadechko, O. Siredzhuuk, O. Styshov, P. Nissile);

3) nonce-words in the fairy-tale genre and fantasy (researches by I. Denysova, I. Aleksandruk, A. Zubryk, D.-E. Vladu);

4) problems of translation of occasional units (works by O. Turchak, A. Zubryk, D. Mymrina, A. Vaseeva);

5) children's occasional word-building (articles by K. Krutii, O. Kosovych, I. Denysovets, O. Mokliak);

6) lexical occasionalisms in poetry (scientific works by H. Vokalchuk, I. Loshchynova, I. Brailko, L. Pavlenko).

The second and sixth aspect groups have the highest level of scientific elaboration. The least investigated is the sound organization of belletristic communication texts. So, the connotative semantic-pragmatic parameters of Ukrainian poetic language were researched by L. Ukrainets. The problem of phonetic occasionalisms (hereinafter – OPh.U, Ph.NW) using in poetic discourse still remains unrepresentative in linguistic results by Ukrainian and foreign researchers.

The purpose of the article is to determine the place of phonetic occasionalisms in the general classification of author's innovations, to classify vocal-consonant occasional units.

The material for our research is Ukrainian poetical discourse of 20th – 21st centuries.

The scientific usage of the concept of "occasionalism" begins since the end of the 19th century, when in 1880 the work by German linguist G. Paul "Principles of the History of Language" was published (Paul). In 1926 the term